

ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ МӘСЕЛЕСІ ЕЛ ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ЖӘНЕ ХАЛЫҚТЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙЫНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫНЫҢ НЕГІЗГІ КӨРСЕТКІШІ РЕТІНДЕ

Нуралдинова М.А., Қалмұратова Ж.С., Асқар А.

mnuraldinova@mail.ru, kalmuratova.zhansaya@mail.ru, iigirru@email.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ-нің Э-11 тобының студенттері

Ғылыми жетекшісі - Ауелбекова А.Қ.

Қазақстан экономикасының қазіргі, яғни өмір сүру сапасының төмендеуі, жастар денсаулығының сыр беруі, жастар арасындағы қылмыстық мәселелердің көбеюі, жастардың жеке тұлға ретінде қалыптасуы мен дамуына кедергілердің болуы, туу көрсеткішінің азаюы жағдайында өмірге енді қадам басқан жас буын - біздерге қатысты мемлекеттік саясаттың жүзеге асырылуының белсенділігі талап етіліп отыр. Жастар арасындағы жұмыссыздық заманауи қоғам үшін кез келген адамға әр жақты әсер ететін әлеуметтік-экономикалық мәселелердің бірі болып табылады. Жастар жұмыссыздығы кез келген мемлекеттің өзекті мәселелерінің бірі.

Қазіргі күрделі пандемия жағдайда мемлекетіміздің алдында тұрған басты міндет – әлеуметтік-экономикалық тұрақтылықты, жұмыс орындарын және халықтың табысын сақтап қалу. Экономика халықтың әл-ауқатын арттыруға бағытталуы керек.

Экономикадағы аса маңызды көрсеткіш халықты жұмыспен қамту болып табылады. Оның нарықтық экономикаға көшу жағдайында кез келген елдің алдында тұрған көптеген проблемалардың арасында ең өткір мәселелердің бірі жаппай жұмыссыздық қаупі болып табылады.

Қазіргі уақытта еліміздегі жұмыспен қамту мәселесі кез-келген ел экономикасының, соның ішінде халықтың әлеуметтік жағдайының негізгі көрсеткіші болып табылады.

Еңбек нарығы - құқықтық нормалармен реттелетін және жұмыс күшінің сұранысы мен ұсыныстарын теңдестіретін әдіс ретінде көрінетін жұмыс күшін, оның жалдануы мен төлемін қалыптастыру, бөлу және қайта бөлу барысында пайда болған әлеуметтік-экономикалық қатынастардың жүйесі [1]. Жұмыспен қамту - адамдардың қоғамдық пайдалы қызметтерге өздерінің қажеттілігін қанағаттандыру мақсатымен қатысуы себепші болған әлеуметтік-экономикалық құбылыс. Жұмыссыздық деңгейі – еңбек нарығының негізгі индикаторы. Бұл көрсеткіш еңбекке жарамды халықтың қаншасы жұмыспен қамтылғанын анықтайды.

Жұмыспен қамту мәселесіне қатысты ҚР Үкіметі 2016 жылдың 29 желтоқсанында 2017 - 2021 жылдарға арналған Нәтижелі жұмыспен қамту және жаппай кәсіпкерлікті дамыту Бағдарламасын бекіткен болатын.

Жұмыссыздықтың күшеюіне жол бермеу үшін жергілікті атқарушы органдармен Нәтижелі жұмыспен қамту және жаппай кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасы іске асырылып жатыр. Соңғы деректер бойынша Нәтижелі жұмыспен қамту және жаппай кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасымен 111 мың адам қамтылған. Олардың 71,9 мыңы, яғни 64,6 % жұмыссыз. 4,4 мың адам, яғни 4% өзін-өзі жұмыспен қамтығандар.

Бірінші бағыт техникалық және кәсіптік біліммен және қысқа мерзімдік оқумен қамтамасыз ету. Биыл I тоқсанының қорытындысы бойынша 9 мыңнан астам адам еңбек нарығында сұранысқа ие мамандықтарды игеру үшін қысқа мерзімдік кәсіптік оқуға жіберілді. Алдағы уақыттарда 36 мың адамды қамту жоспарланған.

Екінші бағыт жаппай кәсіпкерлікті дамытуды көздейді. «Бастау-Бизнес» жобасы аясында өз кәсібін бастаған адамдарға кәсіпкерлік негіздері үйретіліп жатыр және аталған жобамен 30 000 адамды қамту жоспарланған.

Үшінші бағыт халықты жұмыспен қамтып, еңбек ресурстарының мобильділігін пайдалана отырып, еңбек нарығын дамытуды қарастырады. 45 мыңнан астам адам еңбек нарығында “пайда болған” бос орындарында жұмысқа тұрды. Бұдан бөлек, 13 мың адам

немесе 77,2% әлеуметтік қызметке орналастырылды. Жыл соңына дейін Бағдарламаның осы бағыты 16 мыңнан астам адамды қамтиды. Жастар практикасына шамамен 9 мың адам тартылды. Бұл - жоспардың 43,7%. Биыл 20 мыңнан астам жас маман жастар практикасы аясында жұмысқа орналастырылады.

Бұдан бөлек соңғы жылдардың қорытындысы бойынша республикада 55 617 жұмыс орны ашылды, олардың 47 873 – тұрақты жұмыс орындары.

Жұмыспен қамтудың мемлекеттік саясаты тетігін жүзеге асырудың негізгі элементтері мыналар болып табылады:

- институционалдық және құрылымдық жаңғыртуды, нарықтық экономика талаптарын қанағаттандыратын кәсіптер мен мамандықтар бойынша кәсіби даярлау және қайта даярлау сияқты салаларда адамдық капиталды инвестициялау;

- жаңа технологияны экономиканың еңбек ұсынысына жағымды ықпал жасауға қабілетті көп еңбек сіңіруді қажет ететін секторларына инвестициялау;

- халықты жұмыспен қамтуға жәрдемдесу, жұмыспен қамтудың аймақтық бағдарламалары жөніндегі бағдарламалық шараларды жасау және жүзеге асыру;

- жұмыссыздарды қайта біліктендірудің және кәсіби оқытудың оның ішінде кадрларды ішкі фирмалық қайта дайындаудың икемді жүйесін ұйымдастыру;

- қоғамдық жұмыссыздарды ұйымдастыруды жетілдіру; жұмыссыздарға ақпараттық және басқа да делдалдық қызметтер көрсету;

- жұмыспен қамтудың және жұмыссыздықтың мониторингін ұйымдастыру, кәсіпкерлікті қолдаудың және дамытудың инфрақұрылымдарын құру.

Орта мерзімдік келешекте жұмыспен қамту саясатын жүзеге асырудың негізгі тұтқалары:

- кәсіпорындарды реформалаудың, оның ішінде кәсіби бағдар қызметін көрудің, босаған қызметкерлерді кәсіби оқыту және қайта даярлаудың нәтижесінде жұмыссыздықтың өсуіне ықпал ететін факторларды бейтараптандыру;

- макроэкономикалық стратегия шеңберінде мемлекеттік әлеуметтік саясат жүргізу;

- кәсіпкерліктің және өзін-өзі қамтудың, шағын және орта бизнестің бизнес-орталықтарда шағын бизнес инкубаторларын құру, шағын бизнес орталықтарын қолдау, кәсіпкерлік дағдыға оқыту ресурстарын кеңейту жолымен еңбектің келешекті саласы ретінде дамуына жәрдем көрсету;

- халықты, әсіресе селолық жерлерде жұмыспен қамтуға жәрдемдесудің арнаулы бағдарламасын жасау және жүзеге асыру;

- ішкі еңбек нарығын қорғау және шетел жұмысшылары мен мамандарының еңбегін пайдалануды шектеу, экономикалық даму бағдарламалары мен шетелдік фирмалардың қатысуымен жасалған контрактілерді жергілікті халықты жұмыспен қамтамасыз ету және оны қаржыландыру тұрғысында сараптамалау және т.б.

Жұмыспен қамту саясаты аймақтық, жергілікті ерекшеліктерге сай ескеріліп жүзеге асырылуы қажет. Дегенмен шағын және орта бизнестің жалпы ішкі өнімдегі үлесі 2025 жылға қарай 35 пайызға дейін, ал жұмыспен қамтылғандардың саны 4 миллион адамға дейін көбеюі керек. Бұл осы саланы дамытуға бағытталған жұмыстардың басты нәтижесі болмақ [2].

Жұмыспен қамту саясатын жүзеге асыру мақсатында Қазақстан Республикасының Үкіметі тиісті заңдар мен басқа да нормативтік-құқықтық актілерді әзірлеуді көздейді. Оларды жүзеге асыру өндірістің тиімділігін арттыруға, республиканы әлеуметтік-экономикалық дамыту мен реформаларды жүргізудің жалпы бағытын жүзеге асыру саласында стратегиялық мақсаттарға сәйкес халықты жұмыспен қамту мәселелерін мақсатты, жүйелі және кешенді жүзеге асыруға, сонымен қатар ел экономикасының, халықтың әлеуметтік тұрақтылығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді [3].

Қазіргідей жағдайда жұмыс орындарын және халықтың табысын сақтау – басты басымдық. Сондықтан осы кезеңде пандемия салдарынан көбірек зардап шеккен салалардағы шағын және орта бизнес өкілдерінің еңбекақы қорына түсетін ауыртпалықты жеңілдету маңызды болып отыр.

Биылғы жылы тәуелсіздігімізге 30 жыл болады. Бұл Егемен еліміз үшін аса маңызды меже. Егемен еліміздің тұрақты дамуына үлес қосу үшін біз экономика саласының білікті мамандары болуымыз керек. Осы отыз жылда қол жеткізген нәтижелерді ары қарай дамыту жас ұрпақ - біздің қолымызда.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Бейсенов С.Д. Рынок и проблемы занятости в РК // Учебник. - Алматы, 1999. – 105-108 б.
2. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. – 2020. https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy
3. Е.Абулхатин «Жұмыспен қамту бағдарламасы аясында 400 мыңнан астам қазақстандық жұмысқа орналасады». <http://www.enbek.gov.kz/kk/node/349331>

УДК 338(574)

ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Оралбекова Саяжан Талғатқызы, Мухсинова Айгерим Серғалиевна

11.ekonomika@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Экономика факультетінің
2-ші курс студенттері, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекші – Э.Б. Тлесова

Бүгінгі таңда еліміздің экономикасының дамуы ғылымды көп қажет ететін отандық өндірісті дамыту, бәсекеге қабілетті өнімдерді алуға бағдарланған жаңа ақпараттық технологияларды әзірлеу мен игеру, ұлттық экономикалық қауіпсіздік мүдделерін қамтамасыз ету – Қазақстан экономикасының өзекті стратегиялық міндеттері болып табылады [1].

Жаһандық нарықтар конъюнктурасының өзгеруі, әлемнің жетекші елдерінің цифрлық дәуірге аяқ басуы, Қазақстан үшін жаңа сынға айналды. Осы жаңа технологиялық жағдайларды ескере отырып, Елбасымыз Қазақстан өнеркәсібін ауқымды жаңғырту бағытын белгіледі. Оның басты мақсаты – шикізаттық емес тауарларды шығаруға бағдарланған бәсекеге қабілетті және әртараптандырылған экономиканы құру.

Ағымдағы дағдарыстың бір себебі – Қазақстан экономикасының шикізаттық тәуелділігі болып табылады. Әртараптандырудың болмауының негізгі себебі – «ресурстық қарғыс» болды. Мұнайдың жоғары бағасы кезеңінде бізді мұнай долларлары толтырды, нәтижесінде билік босаңсып, экономиканы реформалауды тоқтатты. Ең жаманы, бұл уақытта дамудың нарықтық қағидаттарынан бас тартылды және елде социализмнің кейбір элементтері бар толыққанды мемлекеттік капитализм салынды.

Сонымен қатар, қосылған құны жоғары тауарларды шығару қазіргі заманғы индустриялық саясатты іске асырудағы басты талаптардың бірі. Бүгінде біз бұл бағытта айтарлықтай нәтижелерге қол жеткіздік. Соңғы жылдары 1 250 жаңа өндіріс іске қосылды, 500-ге жуық жаңа өнім түрлері шығарылды. Қазақстан әлемнің 110 еліне тауарларды экспорттайды [2].

Қазақстан экономикасының басты міндеті халықтың өмір сүру деңгейі бойынша неғұрлым дамыған батыс елдеріне салыстырмалы түрде жылдам жетуге мүмкіндік беретін ұзақ мерзімді, тұрақты өсу қарқынын қамтамасыз ету болып табылады. Бұл мақсатқа қол жеткізу үшін маңызды құрылымдық қайта құрулар талап етіледі, өйткені екі онжылдық ішінде қолданылған даму моделі орта мерзімді және ұзақ мерзімді перспективада ҚР-ның жаңа бағытын қолдай алмайды деп пайымдауға барлық негіз бар. Осылайша, дамудың жаңа моделінің пайда болуы үшін жағдай жасау қазақстандық көшбасшылардың орталық басымдығы және ЭЫДҰ-мен өзара іс-қимылдың басты саласы болып табылады [3].